

TELEVİZYON DİZİLERİNDE ERKEKLİK TEMSİLİ: KUZEY GÜNEY DİZİSİNDE HEGEMONİK ERKEKLİK VE FARKLI ERKEKLİKLERİN MÜCADELESİ

Emel BAŞTÜRK AKCA

Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Kocaeli

Seda ERGÜL

Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

Kocaeli

ÖZET

Erkeklik çalışmaları içerisinde Connell'in hegemonik erkeklik kavramı ve postmodern erkeklik çalışmalarıyla birlikte tek bir erkeklik biçimi olmadığı, farklı erkeklik biçimlerinden söz etmek gereği üzerinde durulur. Hegemonik erkeklik kavramı, ataerkil sistemde kurulan erkeklik biçiminin diğer erkeklikler üzerinde hegemonya kurması ve diğer erkeklik biçimlerini ötekileştirmesini ifade eder. Bu çalışmada *Kuzey Güney* dizisindeki erkeklik temsilleri ve bu erkeklerin (erkekliklerin) birbirleriyle olan mücadelesi hegemonik erkeklik kavramı üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Çalışmada şu üç soruya yanıt bulunmaya çalışılmıştır; dizideki erkek karakterler, erkekliğin sosyalizasyon sürecini nasıl temsil etmektedir; erkek karakterler aracılığıyla, genel olarak toplumda, özelde ise aile hayatında medya aracılığıyla idealize edilen erkeklik biçimi nasıldır; dizinin üç temel karakteri olan baba ve iki oğul arasındaki ilişkiye bakarak farklı erkeklik biçimleri arasındaki iktidar mücadelesi nasıl okunabilir? Çalışmada genel olarak erkeklik kavramı ve bunun medyada temsiline ilişkin bir tartışmayla birlikte, bu üç soru çerçevesinde dizinin eleştirel metin analizi yapılmıştır.

Anatar Kelimeler: Erkeklikliğin temsili, hegemonik erkeklik, televizyon dizilerinde erkeklik

Representation of Masculinities: The Struggle of the Hegemonic and Other Masculinities in the TV Series ‘‘ Kuzey Güney’’

ABSTRACT

Connell's concept of hegemonic masculinity and the postmodern masculinity studies have placed particular emphasis on the need to think of multiple masculinities rather than a single format in the field of Men's Studies. However, the masculinity created in the patriarchal system, establishes hegemony over the others and otherizes them. In this paper, the representations of masculinities in the TV series *Kuzey Güney* and their struggle with each other will be analysed through the concept of hegemonic masculinity. This study examines how the male characters of the series represent the socialisation process of masculinity; how the power struggle between different masculinities can be understood through the analysis of the relations between the father and his two sons; which form of

masculinity is idealized in the society and in the family by the media through the male characters. The study provides a discussion on the concept of masculinity in general and its representation within the media, along with the critical textual analysis of the series.

Keywords: Representation of male and masculinity, hegemonic masculinity, masculinity in television series

Giriş

Toplumsal cinsiyet kavramı, farklı kültürlerde, tarihin farklı anlarında ve farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade eder. Cinsiyetin biyolojik niteliğinden farklı olarak kadın ve erkeğin toplum içerisindeki algılanışlarını ve o toplumun kendilerine atfettiği kadın ve erkek olma biçimlerini belirtir. Toplumsal cinsiyet, erkekler ve kadınlar arasında cinsel farkların anlamlarını düzenleyen bir toplumsal örgütlenme ve ilişkiler örüntüsü; cinsiyet farkları düzenidir. Sabit ve değişmez doğal farkları değil, kadın ve erkeklerin bedensel farklarının toplumsal anlamlarını inşa eder (Nicholson 1995'den aktaran Sancar, 2009, ss. 178-179). Illich'e göre ise toplumsal cinsiyet, üzerinde rollerin inşa edildiği kazanılmış bir temeldir ve sosyal yaptırımların üretimi olarak etkileşimle yapılandırılmaktadır (1996, s. 103). Kadın ve erkek olma biçimleri, başka bir deyişle toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumsallaşma süreci içerisinde öğrenilir ve içselleştirilir. Bu rollere direnmek, kadın ve erkeğe yüklenen davranış kalıplarının dışına çıkmak ise ötekileştirilmek, marjinalleştirilmek demektir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği ve yeniden üretildiği temel araçlardan birisi medyadır. Bu nedenle önce feminist çalışmalar, daha sonra da erkeklikle ilgili çalışmalar toplumdaki kadın ve erkek rollerini kuran ve yeniden üreten bir araç olarak medyada toplumsal cinsiyetin temsili konusunu önemli bir çalışma alanı olarak ele almışlardır. Medyada kadının temsili, reklam metinleri, haber söylemi ve sinema gibi çeşitli medya metinleri aracılığıyla çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Ancak erkeklik çalışmaları alanının yeni bir alan olmasına paralel biçimde, medyada erkeklik temsiline ilişkin çalışmaların sayısı görece daha azdır. Bu çalışmaların hem sayıca çoğaltılması, hem de farklı medya metinlerinin analizleri aracılığıyla çeşitlendirilmesi, erkeklik rollerinin tartışılması, sorgulanması ve erkekliğe ilişkin yeni bir kurgunun oluşturulabilmesi adına önemlidir.

Çalışmada eleştirel erkeklik çalışmalarının kavramsal çerçevesi içinden, genel olarak medyada erkeklik temsili, özelde ise *Kuzey Güney* isimli televizyon dizisindeki erkeklik temsillerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, hegemonik erkeklik kavramına

odaklanılmakta ve farklı erkeklik biçimlerinin birbirleriyle mücadele halinde olduğunun altı çizilmektedir. Bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak erkek ve erkeklik, çoğunlukla güç ve iktidar, sertlik, zorluk ve şiddetle tanımlanmış ve temsil edilmiştir. Erkek, toplumsal yaşamda ‘erkek olurken’ bu tanımlama ve temsil biçimleri içerisinde kimliğini inşa eder. Erkeklik çalışmaları, Connell’in hegemonik erkeklik kavramı ve postmodern erkeklik çalışmalarıyla birlikte tek bir erkeklik biçimi olmadığını ve erkeklikler arasında da hegemonik erkek ve öteki/madun erkek gibi ayrılaşmaların söz konusu olduğunu ortaya koyar. *Kuzey Güney* dizisinin de farklı erkeklik biçimlerine ve bunların kendi aralarındaki mücadelelerine yer vererek Türkiye toplumunda hegemonik ve öteki erkekliklere ilişkin önemli tespitler yapmamıza olanak veren bir metin olduğu düşünülmektedir. Çalışmada dizinin başlıca karakterleri olan baba ve iki oğlundan geçenler ve birbirleri ile olan ilişkileri, hem erkekliğin sosyalizasyon süreci açısından, hem de Türkiye toplumdaki erkeklik halleri açısından analiz edilmiştir. Analiz; dizideki erkek karakterler, erkekliğin sosyalizasyon sürecini nasıl temsil etmektedir; dizinin üç temel karakteri olan baba ve iki oğul arasındaki ilişkiye bakarak farklı erkeklik biçimleri arasındaki iktidar mücadelesi nasıl okunabilir; erkek karakterler aracılığıyla, genel olarak toplumda, özelde ise “aile hayatında medya aracılığıyla idealize edilen erkeklik biçimi nasıldır?” soruları üzerinden ilerleyecektir.

Erkeklik Çalışmaları ve Hegemonik Erkeklik

Erkek ve erkeklik çalışmaları, cinsiyet temelli ayrımcılık ve sosyal yapılar konusunda geniş bir dağarcık oluşturan kadın çalışmalarının akademik çerçevesine çok şey borçludur. Başka bir ifadeyle, feminist toplumsal cinsiyet teorisi, erkekliğe ilişkin çalışmaların başlangıç noktasını oluşturmuş ve gündemini belirlemiştir. Ancak, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yalnızca kadının ezilmişliği, baskı altına alınmışlığı üzerinden tartışılmasının, cinsiyet rollerinin ideolojik belirlenmişliğini, karşılıklı etkileşimini ve söz konusu yapı içerisindeki iktidar ilişkilerini çözümleyebilmek için tek başına yeterli olmadığı görülmüştür (Akca ve Tönel, 2011, ss. 11-18). Bu nedenle modern kapitalist toplumların egemen cinsiyet rejimleri içindeki iktidar ilişkilerini açıklayabilmek, erkeklik deneyimlerini de anlamayı gerekli kılmıştır (Sancar, 2009, s. 11).

1970’li yıllardan bu yana oldukça geniş bir alana yayılan erkeklik çalışmaları, toplumsal hareketlerle birlikte ilerleyen farklı yaklaşımlarla sınıflandırılmıştır. Erkeklik çalışmalarını (ve hareketlerini) kabaca, feminist hareketin kazanımlarından dolayı erkeklerin mağdur konuma düştüğünü savunan feminizm karşıtı erkeklik hareketleri ve feminizmi

destekleyen, başka bir ifadeyle profeminist hareketler olarak ele almak mümkündür. Profeminist düşünce ve hareket, 1970'li yıllarda akademide eleştirel erkeklik çalışmaları alanının kurulmasına öncülük etmiştir (Bozok, 2009, ss. 271-277).

Eleştirel erkeklik çalışmaları ise Edwards'a göre (2006) üç aşamada ele alınabilir. Birinci aşama, feminist çalışmaların ikinci dalgasına denk gelmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü paradigması ve sosyalizasyon sürecinin ön plana çıktığı bu dönemde toplumsal cinsiyet düzeninin erkekliği nasıl tanımladığı, güçlendirdiği ve kısıtladığı vurgulanmıştır Eleştirel erkeklik çalışmalarının ikinci aşaması, 1980'li yılların ortalarında ortaya çıkar. Bu dönemde erkekliğin hakim bir erkeklik modeli ile değişmez bir öze sahip olduğu fikri terk edilmeye başlanmış ve farklı erkeklik biçimlerinin var olduğu kabul edilmiştir. Erkeklik çalışmalarının üçüncü dalgası, post-yapısalcı teorinin gelişiminden etkilenmiştir. Bu aşamada erkeklik çalışmaları edebiyat, kültür ve medya çalışmaları gibi alanları da içeren disiplinlerarası bir alana taşınmıştır. 1990'lardan itibaren farklı erkeklik deneyimlerinin keşfine yönelik çalışmaların ortak konusu, temsilin önemi ve bunun erkeklikler ve kimliklerle ilişkisi olmuştur (aktaran Akca ve Tönel, 2011, ss. 23-26).

Farklı erkeklik biçimlerinin varlığını kabul eden ikinci dalga erkeklik çalışmalarıyla birlikte iktidar ilişkilerinin karmaşık anlamları ve pratiklerine ilişkin bir sorgulama başlatılmıştır. Carrigan, Connell ve Lee, 1985 yılında yayınlanan 'Toward a New Sociology of Masculinity' (Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisine Doğru) adlı makalelerinde, cinsiyet rolü kuramını eleştirerek, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkinin homojen bloklar arasındaki bir cepheleşme olmadığını, bunun yerine çeşitli erkekliklerin mevcut olduğunu ileri sürerler (s. 590). Yazarlar, erkekliğin siyasal bir düzen olarak yapılanışını anlamak açısından özellikle heteroseksüel ve eşcinsel erkekler arasındaki iktidar ilişkileri üzerinden hareket etmiş ve hangi erkeklik biçimlerinin toplumsal olarak baskın, hegemonik, madun ya da dışlanmış olduğu sorusu ile hegemonik erkeklik kuramını gündeme getirmişlerdir (Carrigan, Connell, Lee, 1985, s. 552).¹ Yeni erkek(lik) çalışmalarının kurucu metinlerinden biri olarak değerlendirilen bu makalenin ardından, Connell'in, 1987 yılında basılan *Gender and Power* (Toplumsal Cinsiyet ve İktidar) adlı kitabı, ikinci kuşağa öncülük eden ve hegemonik erkeklik üzerine en çok atıfta bulunulan kaynak olmuştur. Connell, bu çalışmasında bazı erkeklerin, kadınlar ve diğer erkekler üzerindeki hakimiyetini nasıl normal ve zaruri olarak gösterebildiğini, pek çok erkek ve kadının gönüllü olarak baskı altında kalmayı neden kabul ettiğini açıklarken daha detaylı bir analizle hegemonik erkeklik kavramına başvurmuştur.

Gramsci'nin hegemonya görüşünden hareket ederek geliştirilen hegemonik erkeklik kavramı, her şeyden önce farklı erkeklikler arasındaki hiyerarşik ilişkiye işaret etmektedir. Connell'in çoklu erkeklikler tanımı, tarihin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerde toplumsal cinsiyetin farklı şekillerde inşa edildiğini; belirli bir kültür içinde, hatta okul ve işyeri gibi tek bir kurum içinde bile birden fazla erkeklik biçimlerinin karşımıza çıktığını anlatmaktadır (2000, s. 216). Bu farklı erkeklikler birbirleriyle olan hiyerarşi ve dışlama gibi ilişkilerde ortaya çıkmakta ve genellikle erkekliğin, cinsiyetlendirilmiş güç sisteminin merkezinde yer alan hegemonik bir biçimi bulunmaktadır. Ancak hegemonik erkeklik şeklinin en yaygın görülen erkeklik biçimi olması gerekli değildir (Connell, 2000, s. 217).

Levy, Connell'in hegemonik erkeklik kavramının, toplumsal cinsiyet ilişkileri düzeni içindeki bir konuma, düzenin kendisine ve eril tahakkümün yeniden üretilmesine yol açan mevcut ideolojiye karşılık gelecek şekilde ele alındığını belirtir (2007, s. 253-254). Connell, bir konum olarak hegemonik erkekliğin belirli bir zamanda, belirli bir kültürde kabul edilen ideal erkeklik olduğunu ve bu hegemonik biçimin yanı sıra işbirlikçi, madun ve dışlanmış erkekliklerin de varlığını ileri sürmektedir. Connell, hegemonik erkekliğin belli bir kültürde gerçekleşecek mücadeleye bağlı olarak, zamana ve mekana göre değişeceğine dikkat çekmiştir. Belirli tarihi koşullarda yaratılan erkeklikler, farklılaşan koşullar içerisinde çatışmaya, yeniden inşa edilmeye ya da yerinden olmaya eğilimlidirler. Değişim üreten güçler toplumsal cinsiyet ilişkileri içindeki çatışmalardan ya da toplumsal cinsiyet ile diğer sosyal güçlerin etkileşimlerinden kaynaklanabilir (Connell, 2000, s. 219). Hegemonik erkekliğin bir ideoloji olarak ele alınışı ise, ataerkinin meşrulaştırıldığı ve devam ettirildiği savunma mekanizmasını ifade eder. İdeoloji olarak hegemonik erkeklik, insanların dünyalarını deneyimleme ve tanıma biçimlerini yapılandırır.

Öte yandan erkeklikle ilgili pek çok araştırmaya çerçeve oluşturarak yaygın bir biçimde kullanılan hegemonik erkeklik kavramının aldığı çeşitli eleştiriler nedeniyle son yıllarda yeniden formüle edildiğini belirtmek gerekir. Connell ve Messerschmidt, 2005 yılında yayımlanan 'Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept' (Hegemonik Erkeklik: Kavramı Yeniden Düşünmek) adlı makalelerinde, kavramla ilgili 1990'lı yılların başlarından itibaren başlayan tartışma ve eleştirilerin beş ana grupta toplandığını belirtirler. Bunlar: 1) Erkeklik kavramının temelini hatalı olduğu 2)Hegemonik erkeklik kavramındaki muğlaklık ve çakışma 3)Eril gücün şeyleştirilmesi 4)Erkek öznelliğinin sorunsallaştırılmasındaki teorik yetersizlik 5)Toplumsal cinsiyet kalıplarının işlevselci yaklaşımla kavranması şeklinde sıralanmıştır (Connell ve Messerschmidt, 2005, s. 836-845).

Yazarlar, ilk dönem hegemonik erkeklik formülasyonlarına yöneltilen haklı eleştiriler nedeniyle reddedilmesi ve atılması gereken iki özellik olduğunu ifade etmiştir. Bunların ilki, hegemonik erkeklikleri saran çok basit bir sosyal ilişkiler modelinin var olduğu düşüncesidir. Erkeklerin kadınlar üzerindeki “küresel hakimiyeti” fikri, erkek grupları, erkeklik biçimleri ve kadınların baskın erkekliklerle olan ilişkilerini anlamamızda artık yetersiz kalmaktadır. Örneğin hegemonik erkeklığe yönelik meydan okumalar, dışlanmış etnik grupların ‘protest erkeklikler’inden gelmekte, burjuva kadınlar profesyonel kariyer yapımında hegemonik erkeklik bakış açısını kabul edebilmektedir. Ayrıca erkeklığın kişisel özellikler birleşimi olarak görülmesi, hegemonik erkeklığın sabit bir karakter tipi olarak sorunlu bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet açıklamalarında kişilik özellikleri yaklaşımının aşılması gerekmektedir.

“Kriz Eğilimleri” ve Değişen Hegemonik Erkeklikler

Connell ve Messerschmidt (2005), hegemonik erkeklığın taşıyıcılarının her zaman toplumun kültürü tarafından sunulan standartlarla hareket etmeyebileceklerini; toplumsal cinsiyet ilişkilerini modernize ederek, erkeklikleri yeniden şekillendirmeyi deneyebileceklerini de belirtirler. Onlara göre toplumsal cinsiyet ilişkileri sürekli bir gerilim alanı olduğundan, verili bir hegemonik erkeklik örüntüsü, bu gerilimlere bir çözüm sunduğu sürece hegemonik durumda kalacaktır. Eski şartlarda bir çözüm sunan ancak yeni koşullarda bunu sağlayamayan bir pratik örüntüsü meydan okumayla karşılaşacaktır. Yazarlar, toplumsal cinsiyet teorisinin, ortaya çıkan hegemonya mücadelesi sonucunda hangi örüntünün galip geleceğini tahmin edemeyeceğini söyleyerek süreci tarihsel olarak açık bırakırlar. Yani hegemonik erkeklik kavramını zorunlu olarak sosyal yeniden üretim kuramına dayandırmazlar. Başka bir deyişle, hegemonik erkeklığı sadece hiyerarşiyi yeniden üreten bir kavramsallaştırmayla sınırlamayıp, toplumsal cinsiyet ilişkilerini demokratikleştirme ve güç farklılıklarını yok etme olasılığının da açıkça kabul edilmesi gerektiğini ileri sürerler. Bu yönde değişmeye yönelik bir hareket ise kadınlarla eşitliğe açık bir erkeklik türünün erkekler arasında hegemonik olarak kurulmasını gerektirecek ve bu bağlamda tamamen ‘pozitif’ olan bir hegemonik erkeklikten söz etmek mümkün olacaktır. Connell ve Messerschmidt (2005), her ne kadar yakın tarihin pratikte bunu yapmanın zorluğunu gösterdiğini ifade etmişler de, umutsuz ve kasvetli bir kuramsal çıkarım sunmak yerine, iyimserlik unsuru olarak pozitif bir hegemonyanın çağdaş reform çabaları için önemli bir stratejiyi oluşturduğunu belirtirler (s. 853).

Connell, erkekliklerin, toplumsal cinsiyet tutumları ve davranışlarındaki kuşak farklılıklarındaki değişimlere, toplumsal cinsiyet düzenindeki yapısal değişimlere ve sosyal yapıda meydana gelen değişimlere bağlı olarak değiştiğini belirtirken Habermas'ın 'kriz eğilimleri' kavramını kullanır. Odağı geç kapitalizm olan 'kriz eğilimleri' kavramı, sosyal sistemlerin sosyal krizlere girmesine yol açan, sistemde kendiliğinden var olan, yapısal gerilim ve eşitsizlikleri ifade etmektedir (Wever-Hightower, s. 91). Connell (1995) ise bu kavramı, bir toplumsal cinsiyet düzeninin krize yönelik eğilimini anlatmak için erkeklik çalışmalarına uyarlar. Ayrıca, toplumsal cinsiyet düzenindeki kriz eğilimleri ile yaygın kullanımıyla 'erkeklik krizi' arasında önemli bir ayırım olduğunu belirtir. Bir toplumsal cinsiyet düzeni tutarlı bir sosyal sistem iken, erkeklik sadece bu sistem içindeki bir yapılandırma. Bu nedenle erkeklik sadece, toplumsal cinsiyet düzenindeki kriz eğilimlerinin semptomlarını gösterir. Connell, iktidar ilişkileri, üretim ilişkileri, kateksis/duyusal ilişkiler, sembolizm gibi çeşitli içsel yapıların yanı sıra toplumsal cinsiyet düzeninin dışındaki ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin de bir toplumsal cinsiyet düzeninin krize sokabilecek eğilimler taşıdığını belirtir. Connell için bu dış etkenlerin başında ekonomideki neo-liberal dönüşüm gelmektedir. Yönetici ve sermayedarların istenilen özeliği olan girişimcilik (saldırgan rekabet, acımasızlık, kar/zarar odaklılığı vb.) toplumsal cinsiyet ideolojisi içinde eril olarak kodlanmaktadır (2005, s. 255). Yeni işadamları için eski burjuva erkekliğinin, dini bağlılık, katı dürüstlük, ailesel/cinsel sadakat gibi özellikleri modası geçmiş ve komik görünmektedir. Yeni yönetici grubunun doğuşu, yeni işadamı erkekliği kalıplarıyla ve bunun sonucu olarak da toplumsal cinsiyet ilişkilerinde yeni hegemonya örüntüleriyle ilişkilidir. Bu tip girişimcilik, giderek yerel toplumsal cinsiyet düzenlerinden kopmuştur, aileyi ya da erkeklerin eş/baba konumlarını çok önemsemez. Hatta eski hegemonik erkekliklerde belirgin olan homofobi bile azalmıştır (2005, s. 256).

Artık günümüz kapitalizminde, belli başlı devletlerin haricinde en güçlü kurumlar küresel piyasalarda faaliyet gösteren ulus aşırı şirketlerdir ve küresel ekonominin küresel çapta hareket eden yöneticilerde görülen, 'ulus aşırı iş erkekliği' olarak tanımlanabilecek yeni bir hegemonik erkeklik kalıbı ortaya çıkmıştır (Connell ve Wood, 2005, s. 348). Bu yeni hegemonik erkeklik, eskiye göre daha ben-merkezci, daha maddiyatçı, iş hayatında ve duygusal ilişkilerinde daha az sadık, tüketime daha fazla düşkün, kariyer odaklı, hesapçı, teknolojiyi takip eden, hızlı değişime açık ve sosyal ilişki ağlarına meraklıdır. Geçmiş dönemlere ait hegemonik erkekliklerde öne çıkan fiziksel şiddete dayalı 'hayvani' erkeklik

özellikleri gerilerken, ‘şeref’ ve ‘saldırganlık’ın yerini ‘akıl’ ve ‘sorumluluk sahibi olmak’ almıştır (aktaran Özbay, 2010, s. 114).

Connell’ın ulus aşırı iş erkekliğinin hegemonik rolüne olan bu vurgusuna karşın, çoklu, istikrarsız ve çelişkili küreselleşmeler öneren görüşler de bulunmaktadır. Örneğin Elias ve Beasley (2009), hegemonik erkekliğin yerel düzeyde bile hiyerarşik ve çoğul bir yapısı bulunurken, küresel ölçekte tek bir hegemonik erkeklik biçiminden söz etmenin mümkün olmadığını belirtir. Bu nedenle de küresel ölçekte tek tip bir hegemonik erkeklik yerine, bölünmüş yapıda hegemonik erkeklikler yaklaşımını önerirler. Bu çalışmada da küresel çapta tek bir hegemonik erkeklik biçiminin var olduğu düşüncesi sorgulanmakla birlikte, Connel’in hegemonik erkekliğe ilişkin görüş ve tanımlamaları üzerinden gidilecektir.

Küreselden ‘Bölgesel’e: Türkiye’de Hegemonik Erkeklikler

Connell’ın küresel, bölgesel (toplumsal) ve yerel (mekansal) düzeylerde incelediği ‘hegemonik erkeklik’ modelinden hareketle, 1990’lı yıllardan itibaren pek çok ülkede farklı erkek(lik)ler, farklı sosyal ortamlarda yürütülen etnografik çalışmalarla araştırılmıştır. Erkeklik çalışmaları, Türkiye’de akademinin ilgisini -Batı’ya göre yaklaşık çeyrek asır gecikmeyle- 2000’li yıllarda çekmeye başlamış ve henüz kadınlık üzerine yazılanlar kadar çok olmasa da son yıllarda erkeklik üzerine yapılan çalışmaların sayısı giderek artmıştır.² Türkiye’de erkekliğin sosyalizasyon sürecini ve “eril tahükkümün inşa edildiği iktidar süreçlerini doğallaştıran” ilişkileri çözümlemeye yönelik çalışmalar, sünnet törenleri, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi aşamaları mercek altına almıştır (Selek, 2008; Sancar, 2009; Özbay, 2013). Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkeklik kademesine varmak için yukarıda sayılan aşamaları geçmek gerekmektedir. Pek çok erkek için askerlik hizmeti erkekliğin ve ‘adam olmanın’ önemli bir aşaması olarak kabul edilir (Selek, 2008). Ayrıca baba-oğul ilişkileri de Türkiye’de erkekliğin sosyalizasyon sürecinde önemli bir yere sahiptir. Sancar Türkiye’de baba-oğul ilişkisinin korku ve şiddete dayanan sorunlu bir görünümde olduğunu, fakat buna rağmen erkeklerin ilerleyen yaşlarda babanın zulmüyle hesaplaşmak yerine onu dokunulmaz kılarak affettiğini belirtir (2009, s. 122-123).

Sancar erkekliğin, sınırları ve kaybedilme koşulları her zaman belirsiz, değişken, geçişli olan bir iktidar inşa stratejisi olduğunu, ‘erkek egemenliği’nin ise çoğul, çatışmalı, birbiriyle uyumsuz ya da birbiriyle ilişkisiz çok sayıda farklı erkeklik deneyimlerine işaret ettiğini söyler. Egemen erkeklik değerlerinde ve tarzlarında yaşanan değişimi ise “erkeklik krizi” olarak nitelendirir. Küresel kapitalizm piyasayı düzenlerken göç, enformel-esnek

üretim, yeni sermaye mantığı gibi olgularla toplumsal yapıyı da dönüştürmüştür. Örneğin post-endüstriyel dönemle birlikte geleneksel mavi yakalı erkeklik imgesi erozyona uğramış, bu durum erkeklik inşasında ‘krize’ yol açmıştır. Erkekler bu süreçte erkeklik kimliklerini korumak için milliyetçilik, ırkçılık, şiddet gibi farklı iktidar stratejilerine yönelmişlerdir (2009, s.122-123).

Diğer taraftan sözü edilen bu değişimler, hegemonik erkekliğin de değişimini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte erkekliğin inşasında hegemonik konumu sorgulanan kurumların başında askerlik gelir. “Türkiye’de bugüne kadar modernleşmenin belirleyicisi olan asker-erkek yani ‘Mehmetçik’ imgesinin yerini, ekonomik gelişim için dünyaya açılmış tüccar-işadamı imgesi” almaktadır (2009, s. 22). Özbay (2013) da “Türkiye’de askerlik yapmayı, üniformayı, kışla disiplini, otoriteye itaati ve militarist düşünce tarzını yücelten kültürün” zayıfladığını ortaya koyar. Milliyetçi söylem belli kanallar içinde devam etse bile, ordunun eski gücünü koruyan bir kurum olduğunu söylemek artık zordur. Bu eğilimin nedeni, ‘girişimci benlik’ olan neo-liberal özne için orduların elverişli bir kariyer sunmamasıdır. Neoliberal ekonomik sistem içinde arzu edilen erkeklik değerleri, hızlı ve stratejik terfi imkanı, bireycilik ve para odaklı düşünceyi talep etmekte; ordu ise katı disiplin ve hiyerarşisi ile bu beklentileri karşılayamamaktadır (s.189-190). Bu tespitler Connel’in belirttiği gibi hegemonik erkeklik biçimin tarihsel süreç içinde değiştiği, bazı davranışlar, modeller ve kurumlar hegemonik konumunu yitirirken yerini başkalarının aldığı düşüncesiyle de örtüşmektedir.

Hegemonik erkeklik fiziksel özellikleri ve yaşları açısından da değişim göstermiştir. Eski toplumsal yapılar yaşlı erkeklerin iktidarı üzerine kuruluyken, sanayi sonrası toplumlar teknolojik gelişime açık, beden-merkezci, kendine yeterli, uzun saatler çalışabilen, ‘fit’ erkekliklerin üstünlüğünü kabul etmektedir (Özbay, 2013, ss. 190-191). Başka bir deyişle modern ailede otorite durumu, yaşlı erkekten, çalışan daha genç erkeğe geçmiştir. Özbay, hegemonik erkekliğe sınıf ekseninde bakıldığına ise “beyaz yakalı, profesyonel bir işte çalışan, ev ve otomobil sahibi ya da almak isteyen, çalışan bir kadınla evli ya da evlilik yolunda olan kentli erkekliğin” hegemonikleştiğini, idealleştiğini belirtir (s.194). Ancak tüm bu anlatılanlara karşın, Türkiye için de tek bir hegemonik erkek tipi belirleyebilmek mümkün değildir. Belli özellikler ön plana çıkmakta, bazıları gerilemekte ve bu mücadele sonsuz bir biçimde devam etmektedir. Bu nedenle de değişen hegemonik erkekliği bir televizyon dizisi gibi daha sınırlı bir bağlamda analiz etmek anlamlı görünmektedir.

Medyada Hegemonik Erkekliğin Temsili

Macnamara (2006), erkeklik çalışmalarının yetişkin erkeklerin davranış modellerinin ve erkek çocuklarının farklı kültürel ve sosyal faaliyetlerini içeren sosyalleşme süreçlerinin yanı sıra, medyada temsil edilme biçimlerinin de dahil olduğu geniş bir alanı kapsadığını belirtir (s. 7). Belli bir erkeklik biçiminin söz, eylem ve iktidarın sahibi olmasında medya metinlerinin de önemli rolü vardır. Medya metinleri aracılığıyla iletilen mesajlar, erkekler için belirlenen ideal rolleri de gösterir. Medya imgeleri, ayrıca belirli pratikleri erkeksi karakterlerin özellikleri olarak tanımlama açısından ortak bir sembolik dil sağlar (Schrock ve Schwalbe, 2009, s. 183). Kitle iletişim araçları, hegemonik erkeklik fantezileri yaratmada ve bunları desteklemede önemli bir rol oynamakta; erkeklerin sosyal davranışları da erkekliğe dair bu fantezi ve ortak inanışlardan etkilenmektedir (MacKinnon, 2003, s. 16). Meral'in de vurguladığı gibi hegemonik erkekliğe ilişkin idollerin yaratılmasında medya aracılığıyla iletilen mesaj ve imajlarda yer alan; hegemonik erkeğin hegemonyasını sürekli kılmak adına nasıl görünmesi, nasıl davranması, nasıl giyinmesi ve ne söylemesi gerektiğine dair söylemler büyük ölçüde etkili olmaktadır (2011, s. 307).

Hegemonik erkeklik, bahsedilen sebeplerle erkeklerin medyada temsili üzerinden de çalışılmış; araştırmacılar erkek dergilerinde, filmlerde, televizyon dizilerinde, reklamlarda, gazete haberlerinde, spor programlarında ve İnternet ortamında erkekliğin görünümünü ve inşa sürecini incelemişlerdir (Erdoğan, 2011). Hegemonik erkeklik biçimleri zaman ve mekana bağlı olarak değişmekte, buna paralel olarak medyada karşımıza çıkan erkeklik biçimleri de zaman içinde değişim göstermektedir. Türkiye'de medyada erkeklik temsili konusunda sıklıkla incelenen tür olan sinema filmlerine bakıldığında, özellikle 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara gelindiğinde erkeklik temsili üzerine yürütülen çalışmaların erkeklik krizi kavramı etrafında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir (Yüksel, 2013, s. 41).

Türkiye'de özellikle son on yılda güçlenen televizyon dizileri sektöründe diziler televizyonların içeriğini dolduran temel tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu diziler geniş bir izler kitleye ulaşmakta ve kamuoyunda günlerce tartışılmaktadır. Türkiye'deki popüler dizilerin gösterilme alanı, 2000'li yıllarda ivme kazanan şekilde yurtdışına da ihraç edilmeleriyle küresel bir boyuta ulaşmış; başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere ihraç edilen dizilerin özellikle erkek karakterlerinin yurt dışında hayran kitleleri oluşmaya başlamıştır. Türkiye'deki akademik literatüre bakıldığında ise, farklı erkeklik temsillerinin ve hegemonik erkeklik inşasının sıklıkla sinema filmlerindeki erkek karakterler üzerinden ele alındığı görülür. Televizyon dizilerinin erkek karakterlerinin analizi, genellikle ataerkil

sistem içindeki toplumsal cinsiyet temsilleri üzerinden kadınlığa karşı kurulan bir üst konum çerçevesinde yapılmış; erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini inceleyen çalışmalar sınırlı sayıda kalmıştır. Bu nedenle medyada hegemonik erkekliğin temsilini –bir televizyon dizisi üzerinden- erkekler arasındaki ilişkilerine odaklanarak analiz etmenin alana katkıda bulunacak bir çaba olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de 1990’lı yıllarda doğrudan bir erkeklik biçimini konu alan televizyon dizilerinin ilk örneği Alişan’ın başrolünü oynadığı *Aynalı Tahir* dizisidir. “Delikanlılığın kitabını yazan” Aynalı Tahir, önemli bir izleyici kitlesine ulaşmakla kalmamış, erkekliğe ilişkin sloganlaşan söylemler üretmiştir. Aynalı Tahir’den sonra, Deli Yürek, Ezel ve Asmalı Konak gibi dizilerde farklı erkeklikler karşımıza çıkmıştır. Bu dizilerin temel erkek karakterleri, sınıfsal konumları, ekonomik durumları ve eğitim düzeyleri açısından birbirlerinden farklılaşsalar da kadınlarla ilişkilerindeki baskın konumları, ‘korkusuzlukları’, şiddet yanlısı görünmeseler de şiddete başvurmaktan çekinmemeleri, ‘dürüstlük ve mertlik’leri gibi noktalarda dikkat çekici biçimde ortak özellikler gösterirler. Kuzey Güney dizisi ise hem hegemonik erkeklik tipini farklı bir biçimde kurması, hem de dizide yer alan erkek karakterler arasındaki iktidar mücadelesiyle, farklı erkeklik biçimlerinin mücadelesini de açığa çıkarması açısından dikkate değerdir.

***Kuzey Güney* Dizisinde Hegemonik Erkeklik ve Farklı Erkekliklerin Mücadelesi**

Kuzey Güney drama dizisinin 40 bölümlük birinci sezonu 7 Eylül 2011 – 20 Haziran 2012 tarihlerinde, 40 bölümlük ikinci ve son sezonu da 12 Eylül 2012 - 26 Haziran 2013 tarihleri arasında Kanal D ekranlarında yayınlanmıştır. Yapımcılığını Ay Yapım Şirketi /Kerem Çatay, yönetmenliğini Mehmet Ada Öztekin ve Hilal Saral’ın, senaristliğini ise Ece Yörenç ile Melek Gençoğlu’nun üstlendiği dizi aynı zamanda Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Balkan ülkelerine de ihraç edilerek, farklı dillerde yayınlanmıştır.³ Çalışmada dizinin 80 bölümünün tamamı izlenmiş, gerek olay örgüsü, gerekse temel karakterlerin özelliklerinin ortaya konulabilmesi açısından tüm bu bölümler bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Analizde, medya ürünlerinin hegemonik erkeklik fantezilerini dolaşıma sokmada önemli bir rol oynadığı varsayımına dayanılarak, eleştirel bir metin analizi yapılmaya çalışılacaktır. Metin analizi, Mutlu’nun (2010) da belirttiği gibi popüler medya ürünlerinin özellikle de televizyon iletilerinin anlam üretiminin arkasındaki mekanizmaları sorgulamakta kullanılan bir çözümleme biçimidir. Film ve yazın eleştirisinde kullanılan yaklaşımlardan yararlanan bu çözümleme biçiminde kod, çözümleyicinin bir kurgusu olup

metnin doğasında olan bir şey olarak görülmez (Mutlu, 2010, s. 210).

Analizde önce genel olarak dizinin olay örgüsü ele alınmış, ardından dizideki temel erkek karakterlerin özellikleri, farklı erkeklik temsilleri ve hegemonik erkekliğin, farklı erkeklik biçimleri üzerindeki tahakkümü ve mücadelesi açısından incelenmiştir. Dizinin üç temel erkek karakteri arasında gerçekleşen ve araştırmanın temel kavramlarını oluşturan erkeklik temsilleri ve mücadeleleriyle ilişkili olarak ‘erkeklik kodları’ nı vurgulayan sahneler örnekleme dâhil edilmiştir. Bu kodların gruplanmasıyla, ‘erkeklik performansları’, ‘baba oğul ilişkileri’ ve ‘idealize edilen erkeklik’ şeklinde kategoriler oluşturulmuştur. Ardından oluşturulan bu kategorilerden yola çıkılarak dizideki karakterler açısından ‘erkek olma’ nın ne anlama geldiği; baba oğul ilişkilerinde ortaya çıkan kırılmalar, ‘kriz eğilimleri’ ve hegemonik erkekliğin nasıl temsil edildiğine dair analizler yapılarak, elde edilen çıkarımlar ilgili literatür ve Türkiye’deki toplumsal dönemin ekonomik, siyasal ve kültürel bağlamıyla karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın temel varsayımı dizinin üç temel erkek karakteri üzerinden üç farklı erkeklik performansı gerçekleştiği ve üç farklı erkekliğin temsil edildiğidir. 20-25 yaşlarında iki erkek kardeş (Kuzey ve Güney) ile babaları Sami, dizinin üç temel karakteridir ve bu üç erkek arasındaki mücadele aynı zamanda erkek olma, bu erkeklik sıfatını taşımaya devam edebilme mücadelesidir. Çalışmada dizinin diğer karakterlerinden çok, bu üç karakterin birbirleriyle ilişkisi ve aralarındaki mücadeleye odaklanılmış; bu mücadele üzerinden Türkiye toplumunda ‘erkek olma’ ve hegemonik erkeklikleri sürdürme mücadelesinin nasıl işlediği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dizinin resmi web sitesinde (<http://www.kuzeyguney.tv/>) yer alan birinci bölüm tanıtımı yazısında Kuzey ve Güney’in, “pusuladaki iki farklı yön gibi, karakterleri ve hayalleriyle de farklı iki kardeş” olduğu belirtilmiştir. İki kardeşin birbirinden çok farklı olduğunu vurgulamak için de isim olarak birbirinin zıddı olan yönler seçilmiştir. Dizinin ilerleyen bölümlerinde -iki kardeşin de aşık olduğu- Cemre’nin hediye kolyesi olarak karşımıza çıkan pusula metaforunda olduğu gibi, ‘pusulanın hep kuzeyi göstermesi’, bu zıtlaşmada baskın gelecek erkekliğin hangi taraf olduğuna da işaret etmektedir. İki kardeşin hayalleri, tanıtım metninde şu şekilde aktarılmaktadır: “Kuzey, askeri okul sınavlarını kazanıp ileride başarılı bir asker olacak, Güney ise iyi bir üniversitede okuyup hedeflediği kariyere doğru sağlam adımlarla ilerleyecektir.” Dizi anlatısında bu hayaller iş yerinin duvarında asılı duran aile fotoğrafında görselleştirilmiştir: Fotoğrafta Kuzey, babasının önünde askeri

üniforma içinde selam vermekte, Güney ise okul önlüğü ile annesinin önünde durmaktadır. Fotoğraf, annenin Güney'in, babanın da Kuzey'in arkasında durduğunu, onlarla ilgili beklenti ve hayallerini ifade ederken, kardeşler arasındaki mücadele alanının da ipuçlarını vermektedir.

Dizinin resmi web sitesinde (<http://www.kuzeyguney.tv/>) ayrıca dizideki temel karakterlerin kişilik özelliklerinin yer aldığı tanıtım yazılarına yer verilmiştir. Bu yazılar, senaristlerin aslında karakterlerle ilgili neyi vurgulamaya çalıştıklarının yazılı birer ifadesi olmaları bakımından önemlidir. Kıvanç Tatlıtuğ'un canlandığı Kuzey "hem mecazen, hem de düz anlamıyla 'delikanlı'dır. "Çabuk yükselen öfkesini babasından, güzelliğini ise annesinden" almıştır. "Tam bir sokak çocuğu olarak büyümüş; tembel, haylaz, umursamaz, hırçın, toleranssız ve kavgacı bir çocuk, babasının otoritesini her fırsatta delen, istediğini yaptığı için çok dayak yiyen, ailesine çok düşkün, etrafındakilere zarar gelmemesi için gözünü kırpmadan bıçağa yumruk atacak kadar gözü kara" bir karakterdir. Buğra Gülsoy'un canlandığı Güney karakteri için kurulan ilk cümle ise çok hırslı bir çocuk olduğudur. "Hırsını babasından, yumuşaklığını annesinden almıştır". Okul hayatında çok başarılı, çalışkan, kardeşinin tam zıttı bir karakterdir. Güney'in girişimci yönü de vurgulanır ve babasının onun girişimciliğinden ve büyük hayallerinden rahatsız olup, onu (kendi işlettiği) simit fırınına bağlamak üzere baskı yapmaya çalıştığı da söylenir. Güney babasından korkar, azar işitmek için babasının istediklerini yapar; ancak çoğu zaman da Kuzey'in yaramazlıklarından dolayı babasından dayak yer. Yazıda ayrıca Güney'in paraya çok değer verdiği, parasının kıymetini iyi bildiği, iyi ilişkiler kurmayı gelecek için bir yatırım olarak gördüğü ve (mahalleden arkadaşları) Cemre'yi sevdiği vurgulanmıştır. Dizide üçüncü erkek karakter olarak Mustafa Avkıran'ın canlandığı, Kuzey ve Güney'in babası Sami Tekinoğlu'na yer verilir. Tekinoğlu simit ve kurabiye fırının sahibi, 60 yaşlarında, sert görünüşlü, lafını esirgemeyen, çocuklarına ve karısına karşı sevgisini gösteremeyen ve duygularını aktaramayan bir adamdır. Bu durumun nedeni de kendi babasından aynı muameleyi görmesine bağlanır.⁴

Kuzey ve Güney arasındaki çatışmanın kaynağı ve hikayenin çıkış noktası, ikisinin de aynı kişiyi; mahalleden çocukluk arkadaşları olan Cemre'yi sevmesidir. Cemre'nin Güney'i sevdiğini öğrenerek yıkılan Kuzey, aynı gece başka birçok fırtınalı olay da yaşar ve Güney'le birlikte bir trafik kazası geçirirler. Güney'in kullandığı araçla bir yayaya çarparak ölümüne neden olurlar. Ertesi gün üniversite giriş sınavları vardır ve Güney'in bu sınavda iyi bir okulu

kazanacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Kuzey olaydan dolayı kendini sorumlu hisseder ve suçu üstlenir. Dört yıllık cezaevi dönemi Kuzey'in yaşamını bambaşka bir yöne doğru sürükler. Bu kaza bir yandan iki kardeşin yaşamlarındaki dönüm noktasıdır, diğer yandan da aile bireylerinin birbirlerine olan –gizli ve açık- öfkesinin nedenidir.

Dizideki ana kadın karakterler, anne Handan Hanım; Güney'le nişanlanıp ayrılan, ardından Barış'la evlenip boşanan ve dizinin sonunda Kuzey'le evlenen Cemre; Güney ile evlenip, kendisini aldattığı için ondan boşanan, zengin bir iş adamının kızı olan Banu (dizinin sonunda girdiği ruhsal bunalımdan çıkamayarak intihar eder), Kuzey ile evlenip, daha sonra istemeyerek ondan boşanan Simay'dır. Handan Hanım kocasıyla evlenebilmek için evden kaçmış, ancak uğruna ailesini terk ettiği kocasının yanında çok acılar çekmiştir. Kocasını onu hor görmekte, kendisine ev içinde hiç söz hakkı tanımamakta, hatta şiddet uygulamaktadır. Handan Hanım yıkılan hayallerini gerçekleştirecek ve onu yaşadığı bu kötü hayattan kurtaracak kişi olarak küçük oğlu Güney'i görmektedir. Bu nedenle Kuzey'in, Güney yerine cezaevine girmesine ses çıkarmaz. Senaryoda kadın karakterler de erkeğin kadın karşısındaki konumunu belirlemek anlamında önemli bir yere sahiptir. Ancak çalışma kapsamında üç temel erkek karaktere odaklanıldığı için, diğer erkek karakterlerden ve kadın karakterlerden ancak analiz edilen erkekliklerin inşasındaki konumlarını açıklayabilmek için bahsedilecektir.

Analizin ilk boyutunu dizideki temel erkek karakterlerin, erkekliğin sosyalizasyon sürecini nasıl temsil ettikleri oluşturmaktadır. Dizinin erkek karakterleri 'erkek olma' biçimlerini toplumsal cinsiyet rolleri içinde hangi sosyalizasyon süreçlerinde öğrenmektedir? Bu soruya cevap aramak üzere dizideki üç temel erkek karakter için 'erkek olma'nın ne anlama geldiği, hangi erkeklik normlarını içselleştirdikleri ve 'erkek olma' adına ne tür performanslar sergiledikleri araştırılmıştır.

Erkeklik Performansları: Askerlik, İş Bulma, Evlilik

Dizinin genel söylemi incelendiğinde erkek olmanın, 'adam olma' ifadesi altında sürekli olarak 'ispatlanması' gereken bir konum olarak kodlandığı görülmüştür. Erkek karakterlerin sergilediği performanslar da erkekliklerinin kanıtlanması için verilen mücadeleler olarak karşımıza çıkar. Bu başlık altında Kuzey karakterinin -önceki bölümlerde erkekliğin inşa edilme süreçleri olarak açıklanan- askerlik, iş bulma ve evlenme gibi süreçleri nasıl deneyimlediği üzerinde durulacaktır.

Kuzey karakteri için 'erkek olma', erkeklik ritüellerinden biri olan askerlik hizmetini

yerine getirmekle eşdeğerdir. Ancak, cezaevine girdiği için askeri okula gidip subay olma hayalini yitirmiştir. Cezaevinden tahliye olduktan sonraki ilk işi askerlik başvurusu yapmak olur, fakat sağlık muayenesi sonunda askerliğe elverişli olmadığı kararına varılır. Kuzey, cezaevinde paralı dövüş yaparken, dövüş sonrasında mahkumlardan biri tarafından bıçaklanmıştır. Bu bıçak yarası Kuzey'i askerliğe elverişsiz hale getirir. Askere gidemeyen, babası Sami Bey'in deyimiyle 'çürüğe çıkan' Kuzey, bunu büyük bir erkeklik kaybı olarak algılayıp bunalıma girer; alkol alır ve dövümlere katılır. Bu durum Kaufman'ın (1999), erkek kaynaklı şiddetin yedi nedeninden biri olarak sunduğu erkek iktidarının yarattığı paradoks nedeniyle gerçekleşen şiddet türüyle açıklanabilir. Buna göre erkeklik düzeyine ulaşmada yaşanan başarısızlıkların yarattığı güvensizlik, korku ve kendinden nefret etme hali kişiyi bir telafi mekanizması olarak şiddete itmektir. Kuzey de, sarsılan erkeklik dengesini yeniden kurmanın; kendisine ve çevresine erkek olduğunu kanıtlamanın yolu olarak dövüşmeyi seçer. Kendisini yaralayan kişiye ve ona yardımcı olanlara da öfke duymaktadır. Aşağıda yer alan diyaloglarda ifade ettiği gibi askere gidemediği için kendisini bir 'hiç' olarak görmektedir:

Güney: ... Ne yaptığını zannediyorsun sen? Kime neyi ispat etmeye çalışıyorsun? Öldürecek misin kendini aptal herif!

Handan Hanım: ... Gene dövüştün değil mi? Oğlum sen hiç akıllanmayacak mısın? Bu dik kafalılığın yüzünden başına neler geldi? Ne zaman uslanacaksın? Ne zaman adam olacaksın?

Kuzey: Hiçbir zaman. O şansımı kaybettim sizin sayenizde. Hiç oldum ben. Bak! (Askerliğe elverişli değildir raporunu gösterir) Kimse beni adam yerine koymuyor.

Kuzey: ... Sen ümidini kes benden diye söylüyorum anne. Güney benim yerime adam oldu. Onunla gurur duy anneciğim. Göğsünü kabart (*Kuzey Güney*, 2.Bölüm).

Güney: ... Sen başarılı olduğun zaman ben gurur duyarım ancak. Omzuma alırım. Alkışlarım. Kardeşimsin sen benim. Ama sen kendini öldürüyorsun, sesimi çıkarmayayım mı?

Kuzey: Çıkarma. Bundan sonra kimse bana ne yapmam gerektiğini söylemesin bana bu evde. Ne yaşadığımı herkesten çok iyi ben biliyorum. Neler yaşadığımı. O yüzden sakın olun paniğe gerek yok. Ben kendime iyi bakıyorum anne. Tamam mı? Askere almamış olabilirler beni ama gayet iyiyim. Korkulacak bir şey yok.

Handan Hanım: Kimseye kendini ispatlamak zorunda değilsin oğlum.

Kuzey: Ben kimseye kendimi ispatlamıyorum. Bu yüzden mi dövüşüyorum zannediyorsun? Benim yeteneğim var. Evet, ne oldu? Benim de buna karşı yeteneğim var. Sağı solu yumruklayacağıma hiç değilse para kazanıyorum (*Kuzey Güney*, 3.Bölüm).

Selek (2008), askerlik öncesi yapılan muayene sonucu askere kabul edilmenin bile erkekliğin bir aşaması olarak kavrandığını belirtmiştir. Bu nedenle muayene sırasında kimi erkekler hastalıklarını gizlemektedir. Muayenede ‘askere gidemez’ raporu çıkmasının birçok erkek için bir eksiklik sayıldığını belirten Selek, askerliğe yüklenen kültürel anlamlar nedeniyle bu muayenenin bir erkeklik muayenesi gibi algılandığını belirtir (2008, s. 34).

Askere gidemeyen Kuzey’in ‘adam olma’ süreci bir başka homososyal kapatılma mekanı olan cezaevinde gerçekleşir. Hapishane hayatının zorlukları Kuzey’e erkekliğin ve erkekler arasında itibarın güç ve şiddet göstererek, her an tetikte olarak elde edilebileceğini öğretir. En yakın arkadaşı, kardeşi olarak gördüğü Ali de askerliğini Mardin’de çok zor şartlar altında yaptığını söylerken, Kuzey’in hapishanede yaşadığı şartların askerlikten daha ağır olduğunu ifade eder. Böylelikle erkekliği zorlukların üstesinden gelme olarak kurar ve Kuzey’in erkeklik sürecini başarıyla tamamladığını ve bu nedenle bir eksiklik hissetmemesi gerektiğini ima eder:

Ali: Mardin’de yaptım askerliğimi. Çok zor günler geçirdik çok. Ama senin yanında zorluktan bahsetmek ayıp olur şimdi (*Kuzey Güney*, 1.Bölüm).

Kuzey, erkekler arasında sert hiyerarşik ilişkilerin yaşandığı hapishane ortamında en güçlü otorite olan Ferhat’a kendini ezdirmeyerek mücadele etmiş; çocukluktan çıkıp adam olma sürecini en katı haliyle yaşamıştır:

Kuzey: ... Ya komiser bak ben içeriden çıktığım zaman çok öfkeliydim. O herife karşı bilenmişim. Yani sadece ona karşı değil bütün dünyaya karşı bilenmişim. Dile kolay ya dört yıl. Dört tane kayıp yıl. Anladın mı komiser? İçeri çocuk girmişim, içerden adam olarak çıkmışım. Hem de kaskatı bir adam (*Kuzey Güney*, 73. Bölüm).

Kuzey, eril güç ilişkilerinin şiddet ve küfür üzerinden gerçekleştiği, kadınsı olarak görülen şeylerin aşağılandığı hapishane ortamında hiper-erkeksi özellikler kazanmıştır. İlk olarak görüntüsü, fiziksel özellikleri değişir. Kuzey, hapishanede saçlarını kestirirken hapishanedekiler ‘kız gibi saçları’ndan kurtulup artık ‘adama döndüğünü’ söylerler. Kuzey ilk dövüşünü hapishanede Cemre için yapar. Kuzey incelenen üç ana karakterin en fazla küfür edenidir aynı zamanda. Doğrudan kadınlar üzerinden kurulan küfürlerindeki penetrasyon söylemi ve homofobik unsurları barındıran hakaretleri Kuzey’in heteroseksüel bir erkek

olarak eşcinsellikten duyduğu korkuyu göstermekte ve hiper-erkeksiliğini perçinlemektedir.

Kuzey, hapse ikinci kez ve kısa süreliğine girdiğinde bu sefer ‘ağır abi’ konumundadır. Ancak gücünü kullanarak diğer mahkumları ezmez. Haksızlıklara boyun eğmeyen kişiliğiyle diğer mahkumlar tarafından ezilen genç bir mahkumu korur. ‘Lan’la başlayan ya da biten cümleleri ve her an dövüşmeye hazır sert beden diliyle otoritesini gösterir; koğuşun saygı duyulan, sözü geçen abisi olur.

Kuzey’in ‘erkek olma’ sürecinde içinden geçtiği bir başka durak da iş bulma / para kazanma aşamasıdır. Kuzey, dizinin başlarında hapisten yeni çıkmış, tahsilsiz bir genç olarak işsizlik krizini deneyimler. Her ne kadar babasının işlettiği fırında zaman zaman çalışıyor olsa da, ‘katil’ olarak tanındığı ortamdan uzaklaşıp yurtdışına gitmek istemektedir. Ancak babası maddi açıdan destek olmadığından bu süreçte pazarcılık, kozmetik ürünleri satışı gibi geçici, güvencesiz işler ve tehlikeli bahis dövüşleri yapar. İşsizlik döneminde Simay’la ilişki yaşar ve Simay hamile kalır. Kuzey kendisini baba olmaya hazır hissetmediğinden bebeği de kabullenmek istemez. Simay’ın bebeğin aldırılmayacak kadar büyüdüğünü ve aldırırsa ‘katil’ olacaklarını söylemesi üzerine Simay’la evlenir. Böylelikle erkeklik dönemeçlerinden evliliğe ve baba adaylığına da girmiş olur. Ancak geçimini sağlayacak bir işe sahip olmadığı için eşini anne ve babasıyla yaşadığı eve getirmek zorundadır. Bu koşullarda evlendiği için özellikle annesi Handan Hanım tarafından sert şekilde eleştirilir. Burada evlenmenin ve baba olmanın, çalışıp para kazanarak aileyi geçindirmeyi gerektiren bir konum olduğu kabulü vardır:

Handan Hanım: Neyine güvenip evlendin sen? Doğru dürüst bir işin yok. Evi geçindirecek halin mi var senin ha?

Kuzey: Yeter be yeter. Kendime güvendim bir tek kendime güvendim Handan Hanım. Anlaşıldı mı? (*Kuzey Güney*, 15. Bölüm).

Burada Kuzey’in annesine “Handan Hanım” şeklinde hitap etmesi de dikkat çekicidir. Bu hitap biçimi anne oğlu arasındaki gerginliğin, Kuzey’in –açıkça konuşmaktan kaçındığı– annesine karşı olan kırgınlığının da göstergesidir.

Kuzey’in Simay’la olan evliliği kardeşi gibi gördüğü Ali tarafından da onaylanmaz. Ali, Simay’ın ilk görüşte Kuzey’le birlikte olması nedeniyle onu ‘hor görmekte’, evlenilecek bir kız olmadığını düşünmektedir. Kuzey’i de sadece gönül eğlendirip bırakılması gereken

biriyle evlendiği için saflıkla suçlar. Ali, Kuzey'e ne yapıp ne yapmaması gerektiğini söyleyen erkeklik normlarını dayatarak, Connell'in ifadesiyle 'işbirlikçi' erkeklik konumuna yaklaşmaktadır.

Kuzey: Ulan herkes yaşam koçum kesildi, herkes hayatımla ilgili yorum yapıyor.

Ali: Yalan mı? Daha ilk merhabadan sonra yatağına girdiğin kız kafaladı seni. Nikah kıydırdı be!

Kuzey: Oğlum sen nasıl konuşuyorsan lan benle? Sen ne diyorsun oğlum?

Ali: Aptalsın sen! Safsın, saf!

Kuzey: Tamam, bitti artık. Bundan sonra kimse bana ne yapacağını söylemeyecek, tamam mı? Bundan sonra kimse benim hayatım hakkında ahkam kesip cart curt edemeyecek. Duydun mu beni? (*Kuzey Güney*, 23.Bölüm).

Kuzey'in içselleştirdiği erkeklik kodlarının başında sıklıkla vurguladığı cesaret, fedakarlık, delikanlılık ve mertlik söylemleri gelmektedir. Kuzey, dizi boyunca bu kodlara sadık kalma mücadelesi verir. Güney için büyük bir fedakarlık yaparak, onun yerine hapse girer. Düşmanına karşı bile verdiği sözü tutar, yalan söylemez. Racon kurallarına uyar, ispiyonculuk, namertlik, ödleklik yapmaz. Kimseyi arkasından vurmaz.

Kuzey, içselleştirdiği mertlik kodları nedeniyle verdiği sözlerde durarak, erkekliğini muhafaza etme mücadelesi verir. Örneğin himayesi altındaki kadınları koruma sözü vermiştir. Simay'la hamile kaldığı için evlenmiş, onu tek başına bırakamayacağını, Simay'a karşı sorumlu olduğunu söylemiştir. Ancak Simay, Kuzey'e haber vermeden bebeğini aldırır. Bu durum, baba olma şansının elinden alınması, erkeklik performanslarından birinde daha başarısızlık anlamına gelmektedir. Kuzey bundan dolayı Simay'ı affetmez ve zorlu bir süreç sonunda ondan boşanır. Ancak Simay'ın ailesine verdiği bir söz vardır, Simay'ı ne olursa olsun koruma sözü:

Kuzey: Benim laf ağzımdan bir kere çıkar kızım. Bundan sonra senin arkanda duracağım dediysem duracağım demektir. Hoş sen ne kadar büyük kazık atmış olsan bile, ben bir söz verdim sana. Sözümden geri dönmem.

Kuzey: Simay benim karım, o benim sorumluluğumda. Ben kalles değilim. Ben dönecek değilim. Ben ona bir söz verdim. Verdiğim sözü de sonuna kadar tutarım. Benim bir şeyden korkum yok... Simay'ın kılına zarar getirtmem. Simay'ı huzursuz eden kim olursa olsun karşısında beni bulur. O kadar (*Kuzey Güney*, 15.Bölüm).

Kuzey'in vurguladığı sözlerden biri de borcunu ödeme sözüdür. Dizi boyunca alacak verecek, borç ve hesaplaşma söylemleri sıklıkla kullanılmıştır. Çeşitli kişilerden borç para alan Kuzey, gerektiğinde dövüşüp hayatını tehlikeye atarak borcuna sadık kalmış ve erkekliğini pekiştirmiştir.

Kuzey: ...İlk fırsatta buradan basıp gideceğim. Şu Sami Bey'e olan borcumu ödeyeyim de. Söz verdim çünkü ona. Evi taşıyacağım, dükkanda yardımcı olacağım diye. Bu arada Handan Hanıma da borçlandım lan. (Kuzey Güney, 7.Bölüm).

Kuzey: ...Kimseye borçlu kalmayacağım (Kuzey Güney, 9.Bölüm).

Kuzey'in uğruna ölümü bile göze alarak verdiği bir başka söz ise intikam sözüdür. Kardeşi yerine koyduğu yakın dostu Ali'nin, hapishanede edindiği düşmanı Ferhat tarafından öldürülmesinin ardından Ali'nin intikamını almak da onun "boynunun borcu" olur. Ali'nin ölümünden duyduğu üzüntüyü ve intikam isteğini babasına şu sözlerle anlatır:

Kuzey: ...Dokunma bana. Onun (Ali'nin) gözleri benim gözlerimin önünden gitmiyor. Bak o şerefsizin intikamını almak benim boynumun borcu olsun. Eğer bana engel olmaya çalışırsan, eğer benim önüme çıkarsan, beni koruyacağım diye herhangi bir hamle yaparsan, eğer o orospu çocuğundan kendi ellerimle intikamımı almama izin vermezsen baba, içerideki silahı alırım, kalbime dayarım.

Sami Bey: Ne diyorsun oğlum?

Kuzey: İçerideki silahı alır, kalbime dayarım. Gözüne bakarak, gözümü bile kırpmadan o tetiği çekerim. Sen beni anladın. Sen beni anladın baba . Yemin ederim yaparım bunu (Kuzey Güney, 45.Bölüm).

Erkeklik Baskıları ve Mücadelesi

Dizi boyunca Kuzey'in erkeklik mücadelesi ve bu mücadelede yaşadığı baskılara tanık olunur. Toy ve çocuksu davranışlarından dolayı hapishanedekilerin, iyi -çok gelir getiren- bir işi olmadığı için ailesinin, buna rağmen evlenmiş olduğu için annesinin, can dostu Ali'nin, kısacası etrafındaki pek çok kişinin baskısına maruz kalmaktadır. Dürüstlüğünü, mertliğini, vefasını, delikanlılık kurallarına bağlılığını her defasında ispat etmek zorunda kalır.

Kuzey'in kendini en fazla baskı altında hissettiği durum ise kardeşi Güney'in nişanlısı Cemre'ye olan aşkıdır. İki kardeş birbirlerinden habersiz aşık olmuşlardır Cemre'ye. Ancak Kuzey'in hapse girmesine neden olan trafik kazası nedeniyle Kuzey Cemre'ye duygularını söylemez. Bu arada Cemre ve Güney nişanlanır ve kısa bir süre sonra ayrılırlar. Cemre

kardeşinin eski nişanlısıdır artık. Kuzey'i en çok baskı altında tutan erkeklik kodu, kardeşinin eski nişanlısıyla ilişki yaşamasının kabul edilemezliği olmuştur. Bu durum ataerkil bir söylemde erkeğin sevgisini ve duygularını ifade etmesinin erkeklik normlarına aykırı görülmesiyle de birleşince Kuzey, uzun bir süre Cemre'ye olan aşkını itiraf edememiş, derin içsel çelişkiler yaşamıştır. Dizide Cemre, Kuzey'in duygularını saklamasını, zayıflıklarının görünmesine karşı kuşanılan bir zırh olarak görür:

Güney: Sen benim sevgilime aşkınsın.

Kuzey: ... Lan kes! Sen bana böyle bir şeyi nasıl yakıştırırsın manyak? Sen beni ne zannediyorsun lan gerizekalı! Ayıp be ayıp! (*Kuzey Güney*, 6.Bölüm).

Gülten Hanım (Cemre'nin annesi): Sen kardeşinin eski nişanlısına yan gözle bakmazsın. Aşkından ölsen de bunu yapmazsın değil mi Kuzey? Sen Kuzey'sin çünkü bunu yapmazsın (*Kuzey Güney*, 45. Bölüm).

Cemre: ... Kendini kendinden bile saklıyorsun. Kontrolsüz diyor ya Güney sana hep. Sen çok kontrollüsün aslında. Olduğun gibi görünmemek için büyük bir çaba harcıyorsun. Al işte alay ederek, hırçınlaşarak saklıyorsun kendini. Aman bir zayıflığım görünecek diye hemen zırhını kuşanıyorsun. Neden saklanıyorsun? (*Kuzey Güney*, 5.Bölüm).

Ancak, şartlar uygun hale geldiğinde Kuzey, bu kısıtlamaya bağlı kalmaz. Şartların uygun hale gelmesinde Kuzey'in iş hayatının çok iyi gitmesi de önemli bir rol oynar. Kuzey dizinin sonlarına doğru, babasının firmından yürütmeye başladığı işini ilerleterek, uluslararası bir firmada supervisor olur. Öyle ki Cemre'nin annesi Gülten Hanım da, Kuzey'e hatırlattığı bu erkeklik kodunu unutarak refah ve zenginlik içinde yaşamasını istediği kızının Kuzey'le evliliğine onay verir. Kuzey'in kazancı yüksek bir iş kurması, yalnızca parasal anlamda bir zenginliğe karşılık gelmemektedir. Bu zenginlik aynı zamanda Kuzey'in başarılı bir insan olduğu, hayatta dikiş tutturabildiği anlamına da gelir. Bu da hegemonik erkekliğin değişimine ilişkin olarak yukarıda anlatılanlarla uyum içindedir. Neo-liberal dönüşümle birlikte yüksek ücretli bir işte çalışma, çalışan bir kadınla evlenme, ev ve araba sahibi olma gibi durumların hegemonik erkekliği belirlediği ifade edilmiştir. İş hayatında kazandığı başarı ve zenginlik Kuzey'in askerlik yapamamış olmasından dolayı hissettiği eksiklik duygusunu da giderir.

Güney karakterinin erkek olma süreci ve bu uğurda verdiği mücadeleler ise Kuzey'inkinden oldukça farklıdır. İktisat alanında eğitim gören, İngilizce bilen Güney için erkekliğini kanıtlamak kariyerinde yükselmek ve para kazanmakla eş anlamlıdır.

Sinclair (1995), MBA programı öğrencileri gibi profesyonel mesleklere yönelik eğitilen erkekler için, erkeklik emarelerinin araçsal odaklı, rasyonel ve astlarını yönetebilir görünmek olduğunu söyler (aktaran, Schrock ve Schwalbe, 2009, s. 283). Güney için de erkek olmak bu kodlarla ilişkilidir. Güney için zorunlu askerlik hizmeti bir hayal değil, yapıp kurtulması gereken bir yükür. Dizide Güney'in askerlikle ilgili konuşmaları nadiren ve "askerden döndükten sonra Sinaner Grup'ta işim hazır" şeklinde işe girmenin bir önkoşulu olarak ifade bulur. Ancak Güney, hırsı ve girişimci kişiliğiyle daha üniversiteyi bitirmeden ve zorunlu askerliğini yapmadan Sinaner Grup'ta çalışmaya başlar. Sinaner ailesinin kızı ve holdingin hissedarı olan Banu ile evlenerek, söz konusu şirketteki konumunu da yükseltir. Güney, Cemre ile nişanlarının bozulmasının hemen ardından Banu ile evlenir. Böylece Kuzey'in aşk ve evlilik konusunda bağlı olduğu değerlerin Güney için çok da anlamlı olmadığı görülür. Banu ile evliliği iş yaşamına dair hırslarının ürünüdür. Eşine karşı – tüm kızgınlığına rağmen Kuzey'in Simay'a göstermeye çalıştığı- sadakati de göstermez.

Güney'in kendini ispatlama çabası gerek Kuzey ile gerekse de işyerindeki diğer erkeklerle yaşadığı rekabette görülür. Babasının işyerinde çalışmak istemeyen Güney'in gözü daha yükseklindedir. Bunu da şu sözleriyle anlatır:

Güney: Okul bitene kadar top da toplarım, simit de dağıtırım, ders de veririm. Ama okul bittikten sonra koşacağım baba. Bu dükkanda sıkışıp kalamam (*Kuzey Güney*, 4.Bölüm).

Güney, para kazanarak kendini kanıtlama baskısı altında hırslarıyla hareket eder, bu uğurda çok çalışır. Kuzeyin aksine gücünü fiziksel ve sözel saldırganlık ile göstermez. Kuzey'in konuştuğu racon dilini de mafya filmlerindeki kötü adamlarinkine benzetir. Kuzey'le yaşadığı tartışmalarda sürekli Kuzey tarafından şiddete maruz kalır. Buna karşılık erkekler arasındaki iktidar ilişkilerinde parasal gücün önemine güvenmektedir. İş hayatında sahip olduğu konumu kullanarak Kuzey'in banka hesabını bloke ettirmesinden sonra yaşadıkları kavgada aralarındaki güç farkını da açıklar:

Kuzey: Şerefsiz, vicdansız. Kalk ayağa

Güney: İşte aramızdaki fark bu. Sen böyle yumruklarınla konuşursun, bense tek bir telefonla hayatımı bloke ederim işte.

Kuzey: Bak şimdiden ilan ediyorum. Senin kazandığın her şeyi ben bir sene içinde kazanacağım.

Güney: Ben senden daha güçlüyüm! (*Kuzey Güney*, 45.Bölüm).

Güney, işyerindeki zengin, üst sınıf ve iyi eğitim almış diğer –beyaz- erkeklerle sürekli bir mücadele haline olsa da, onun asıl rakibi Kuzey’dir. Kuzey ile Güney’in kardeşlik ilişkilerinde nefret ve intikam söylemleri ön plana çıkar. Güney, yaptığı fedakârlıktan ötürü ilk başlarda kendini Kuzey’e karşı borçlu hisseder, ancak bu borç zamanla altından kalkamayacağı bir yüke dönüşür. Her ne kadar Kuzey’e “ben senin için gözümü kırpmadan canımı veririm” demiş olsa da, böyle bir şey yapmaya cesareti olmadığını da göstermiştir. Bu durum Kuzey’in Güney’i kardeşlikten silmesine ve iki kardeş arasındaki öfkenin artarak düşmanlığa varmasına neden olur. Kuzey, Güney’i kardeşi ve eşi de dâhil çevresindeki bütün insanları sırtından bıçaklamakla, geleceğini yemekle, ‘yediği kaba tükürmekle’, ‘her olayı kendine yontmayı başarmakla’, ‘ikili oynamakla’, ‘çakallık yapmakla’, ‘kısa yoldan tepeye çıkmayı istemekle’, ‘sığıntı’, ‘yama’, ‘vicdansız’, ‘tırnaksız’, ‘alçak’, ‘şerefsiz’, ‘adi’, ‘dingil’ ve ‘sahtekâr’ olmakla suçlamaktadır. Güney ise Kuzey’i ‘sorumsuzluk’, ‘safılık’, ‘ahmaklık’ ve ‘baş belası’ olmakla suçlamakta, onu başarısız ve yenilmeye mahkum biri olarak görmektedir. Ancak Kuzey’in -ona göre- tüm bu olumsuz özelliklerine rağmen, çevresinde saygı görmesi, iş hayatında giderek başarı kazanması ve en önemlisi, sevdiği kız Cemre’nin Kuzey’e aşık olması nedeniyle büyük bir kıskançlık ve öfke duymaktadır. Dizinin final bölümünde Kuzey, Cemre ile evlenir. Güney ise sahip olduğu her şeyi kaybeder. Yaşadığı öfke ile Kuzey’i öldürmeye teşebbüs eder ve hapse girer.

Baba - Oğul İlişkileri

Analizin bu kısmında baba ve iki oğul arasındaki ilişkiye bakılarak farklı erkeklik biçimleri arasındaki iktidar mücadelesinin nasıl okunabileceği üzerinde durulmuştur. Sami Bey, geleneksel ataerkil aile sisteminde çalışıp para kazanarak evinin geçiminden sorumlu olan evin yaşlı erkek otoritesini temsil etmektedir. Sami Bey için erkeklik, her şeyden önce eşini ve çocuklarını otoritesiyle yönlendirmek, çocuklarına “erkek adam” olmaları için gerekli değerleri aktarmak; gerektiği takdirde tüm aile bireyleri üzerinde fiziksel ve sözel şiddet uygulamaktan kaçınmamaktır. Ne var ki, Sami Bey’in tartışmasız her konuda haklı görülen otoritesi, oğulları Kuzey’in fiziksel ve Güney’in de maddi anlamda kazandığı güçle azalmaya başlar ve baba-oğul ilişkilerinde çeşitli kırılmalar yaşanır. Sami Bey artık bir zamanlar olduğu gibi oğullarının hayalindeki “kahraman” kurtarıcı baba değildir. Bu kahraman figürü Sami Bey’in kendisini, cesaret, fiziksel dayanıklılık, koruyuculuk gibi erkek olmanın temel unsurlarıyla tanımlamasıyla kurulmuş efsanevi bir anlatıdır. Sami Bey’in kolunda bir yara izi vardır ve çocukları küçükken bu yara izine ilişkin çeşitli kahramanlık hikayeleri uydururlar:

Sami Bey: Ben susardım, siz anlatırdınız. Ben sustukça yaranın hikayesi büyüdü. Bir gün serserilerden korurdum sizi, bir gün evimizi soyan hırsızlarla çarpıştım. Bir gün yanan evimizden ailemi kurtarıırken ailemi feda ederdim. Kahramanıydım ben sizin. Severdiniz beni. Ama bir gün o kadın, anneniz olacak o kadın bu yaranın gerçek hikayesini anlattı size değil mi? “Babanız erik ağcından oynarken düşmüş küçükken”. Hayallerinizi yerle bir etti. İşte o gün çaldı sizi elimden. (Ağlamaya başlar). İşte o gün bıraktım rütbelerimi (*Kuzey Güney*, 8.Bölüm).

Sami Bey’in “rütbelerini bırakması” aslında onun hiyerarşik ilişkiler içinde hegemonik bir erkeklik modeli olmaktan çıktığını; benimsenen, saygı duyulan ideal erkek olma konumunu kaybettiğini ifade eder. Sami Bey oğullarını kaybetmiş; Handan Hanım kazanmıştır; Sami Bey içine düştüğü bu erkeklik krizinde kendini yalnız ve eksik hissederek:

Sami Bey: Bırakın! İkiniz de annenizin oğullarısınız artık. Doğduğunuzda benimdiniz, ikimizdiniz. Ama şimdi onun oğullarısınız. Ona aitsiniz. Hiçbir şeyim kalmadı benim. Ben yalnız bir adamım. Yardıma ihtiyacım yok benim. Gidin annenize yardım edin siz. Ona kullandırtın kendinizi. Seni (Güney) bu hayattan kurtulmak için kullanıyor. Sen zengin olacaksın ya, onu saraylarda yaşatacaksın. Benim veremediğim her şeyi sen vereceksin ona. Atlar, yatlar, katlar, mücevherler falan. (Kuzey’i göstererek) Bunu da koruma olarak kullanıyor. Kendini korusun diye kalkan olarak istiyor onu (*Kuzey Güney*, 8.Bölüm).

Dizi boyunca Sami Bey, oğullarının ‘adam olamaması’ndan yakınır. Kuzey’in, sorumluluk almayı öğrenmediğini, düzgün bir işte çalışmak yerine haylaz haylaz dolaştığını söyler. Güney’i de ‘yumurtadan çıkıp kabuğunu beğenmemekle’, ‘ukala’, ‘nankör’, ‘egoist’ ve ‘aç gözlü’ olmakla suçlar. Ortaokulu bitiremeyen Sami Bey’e göre tahsil görmek ‘adam olmak’ için yeterli değildir. Sami Bey, geleneksel aile modeli içinde evin geçiminin babaya verilmesini; erkeğin kadından daha güçlü olması gerektiğini düşünür. Simay’ın “kadının yeri evidir” düşüncesiyle Kuzey’in himayesine girmesini isterken, Banu’yu ise Güney’i istediği gibi yönlendirebileceğinden dolayı kabullenmez ve Güney’i ‘Külkedisi’ne benzetir.

Sami Bey, erkeklerin duygularını ifade etmesinin bir zayıflık olacağı yönündeki toplumsal norma uygun şekilde duygularını ifade edemez, sevgisini gösteremez. Sami Bey’in bu özelliği kendisine babasından geçtiği gibi, kendisinden de Kuzey’e geçer. Sami Bey, Kuzey ile baş başa kaldıkları bir akşam kuşaktan kuşağa aktarılan bu sevgisiz babalık rolünü sorgular ve kazanın olduğu gece yaşananlardan duyduğu pişmanlığı dile getirir:

Sami Bey: En çok o geceden pişmanlık duydum hayatımda. Sana vurmayacaktım. Sana vurdum o yumruğu da hak ettim (Kazanın olduğu gece kavga etmişlerdir). İlk defa Ali için ağlarken koydun başını omzuma. Benim omzuma. O an öyle kal istedim. Siz doğduktan sonra hep karnınız tok mu, güvende misiniz, sağlığınız yerinde mi diye çabalayıp durdum. Ama başınızı okşamayı unuttum. (Ağlar)

Sami Bey: Benim babam bir tek hamamdan çıkarken okşardı başımızı. Sıraya girerdik hepimiz, sıvazlardı başımızı. Yani ben babamdan böyle gördüm ya babalık böyle olur dedim kendimce ben de. Ondan öyle yani... Bilmem... Herhalde öyle bir şey işte.

Kuzey: (Göz yaşlarını siler) Bırak Allah'ını seversen baba. Ben de sana benzemişim. Kötü taraflarımı ifade etmekte herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum. Fakat konu sevgiye gelince orada takılıyorum yani. Sen benim kahramanımsın hala baba (*Kuzey Güney*, 49.Bölüm).

Sami Bey ve oğullarının ilişkisi, Sancar (2009)'ın da belirttiği gibi korku ve şiddete dayanan sorunlu bir görünümüdür. Kuzey, bu sorunlu ilişkiden dolayı çocukluğunda yaşadığı baskıyı babasına anlatırken ona 'ideal adam' olma konusunda tavsiyede bulunur, kendi yaşadığı sorunlu baba-oğul ilişkisini, babasının ikinci eşi Aynur Hanım'ın oğluna yansıtmamasını ister. Baba otoritesinin korkuya değil, sevgiye dayanması gerektiğini söyler:

Kuzey: Bak Sami Bey, benim çocukluğum senin beni ha dövdün, ha döveceksin korkusuyla geçti. Yani korkmazdım da, ama icabında kendime yediremezdim niye dayak yiyorum diye ki çoğu zamanda öyle sebepsiz yere filan sopa verdik..

Sami Bey: Hadi oradan itoğlu it. Hak etmişsindir sen o dayakları.

Kuzey: ... Bak bizim çocukluğumuz hırla gürle geçti yani. Benim istediğim şey yani bizim yaşamış olduğumuz o korkuyu, o telaşı, o paniği bu çocuk yaşamasın. Yani madem yeni bir hayat kurmaya karar vermişsin, yeni bir sorumluluk almak istemişsin, bu çocuğun sorumluluğunu almak istemişsin. Ben sana bu saatten sonra başka bir adam ol zaten demiyorum. Başka bir adam olman zaten mümkün değil. Ama ya biraz, ya biraz da ılımlı ol be baba ya. Korkmasın yani bu çocuk senden. Ne demek istediğimi anlatabiliyor muyum? Korkusundan değil, yani içinden geldiği için seni sevsin. Yani öyle sana saygı duysun (*Kuzey Güney*, 73. Bölüm).

Kuzey de Sancar'ın (2009) belirttiği gibi korku ve şiddete dayanan sorunlu ilişkiye rağmen, yaşı ilerleyip olgunlaştıkça babasını affeder, onu dokunulmaz kılar, olduğu gibi kabullenerek sevmeye, saygı duymaya çalışır. Kuzey'in babasıyla hesaplaşması ılımlı şekilde gerçekleşirken onu yine 'kahramanlaştırmaktadır'. Güney'in gözünde ise Sami Bey'in

rütbeleri çoktan sökülmüş, kahraman ideal erkek olmaktan çıkmıştır:

Güney: Sendeki o yara izinin gerçek hikâyesini dinlediğim için rütbelerinden olmadın. Bu tavrın yüzünden koştuk birbirimizden. Sürekli bağırarak, yüksek sesle konuşarak, hakaret ederek, elini kaldırarak haksızlıklarını örtbas etmeye çalıştığım için koştuk birbirimizden (*Kuzey Güney*, 12.Bölüm).

İki kardeşin hegemonik erkeklik tipiyle olan ilişkisi, babalarıyla olan ilişkilerini de belirlemektedir. Daha geleneksel erkek modeliyle örtüşen Kuzey, babasına olan saygı ve sevgisini korumayı başarırken; Güney ise kendisine ‘zarar’ veren herkes gibi babasını da hayatının dışına atabilmektedir. Tüm bu çatışmanın altında ise bu üç erkeğin birbirlerine –ve herkese- erkekliklerini ispat etme, güçlü, başarılı ve otoriter görünme çabası vardır. Çoğu zaman yaşanan çatışmaların, kavgaların gerçek nedeni bu erkeklerin yaşadıkları erkeklik baskısıdır.

Sonuç

Siyasal, sosyal ve ekonomik unsurlar altında şekillenen erkeklik ideolojileri, medya iletileri yoluyla yayılmakta; kitle iletişim araçları erkeklik ideallerinin desteklenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada hegemonik erkeklik ideolojisinin izleri kültürel bir ürün olan *Kuzey Güney* televizyon dizisinde aranmıştır.

Dizide karşısına çıkan tehlikeleri kendi becerisi ve yeteneğiyle atlatan, düşmanlarıyla giriştiği savaştan galip ayrılan taraf Kuzey olur. Kuzey, dizinin sonunda yurt dışına iş seyahatlerine giden başarılı bir iş adamı olarak sunulur; masalsi bir aşkla sevdiği kadınla evlenerek ödüllendirilir. Güney’in iktidar mücadelesinde sergilediği erkeklik performansı ise dizinin diğer karakterleri tarafından sürekli eleştirilir. Erkek karakterlerin dışında bir zamanlar onu seven kadın karakterler tarafından da beğenilmez. Banu için Güney düşündüğü gibi değildir; aşık olduğu, yarattığı ‘kahraman adam’ değildir. Annesi de Güney’i bencilce davranışlarından dolayı terk eder ve Kuzey’in yanına gider. Güney dizinin sonunda kariyerini, eşini, bebeğini, annesinin ve çevresindeki tüm insanların güvenini kaybeder, katil olur (Kuzey’in düşmanı Ferhat’ı öldürür) ve cezaevine girerek cezalandırılır.

Sami Bey de, ataerkil aile yapısında kazandığı bazı güçlerini kaybeder. Bu kaybı, yeni bir eş, yeni bir erkek çocuğu ile yeni bir aile babası olmaya çalışarak gidermek ister. Sami Bey’in ikinci eşi Aynur Hanım’ın oğlu Cihan için yol gösterici ideal erkeklik modeli ise artık abisi olan Kuzey’dir.

Sami Bey, geleneksel ataerkil ailenin gücünü şiddetten alan otoriter babasını temsil ederken; Güney, gücünü kapitalist piyasa ilişkilerinde kazandığı paradan alan kariyer odaklı neo-liberal ulus-aşırı iş adamını temsil eder. Kuzey ise bu ikisinin özelliklerini harmanlamakta ve dizinin finalinde mutlu sona erişerek hegemonik kahraman erkeğe işaret etmektedir. Kuzey'in yarattığı sentez hem Sami Bey'in, hem de Güney'in olumsuz görülen özelliklerinden sıyrılarak meşrulaştırılır, hegemonik hale getirilir. Kuzey, ataerkil ailenin sevgisiz erkeğine direniş göstermekle beraber, ailede babayı otorite olarak görmeye devam etmektedir. Para odaklı düşünmediği halde girişimci özellikleri sayesinde piyasa sisteminin hiyerarşik yapısında yükselbilmektedir. Dolayısıyla bozulan, krize giren ataerkil ve kapitalist düzeni iyileştirerek, yeniden kurmaktadır. Kuzey karakteri mevcut düzen içerisinde oyunu kurallarına göre dürüstçe oynayan, bu nedenle yüceltilen bir neo-liberal özne konumunda sunulur.

Yapılan akademik araştırmalar, dünyada ve Türkiye'de heteroseksüel neo-liberal girişimcinin hegemonik erkek haline geldiğine işaret eder. Söylemsel olarak militarizmi kutsayan ancak fiilen askerlik yapmaya elverişli olmayan bir başkahramanı olan dizinin çekildiği dönemde, Türkiye'de ordu eski önemini kaybetmiş; zorunlu askerlik hizmet süresi kısaltılmış; bedelli askerlik yasası çıkarılmış; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye'yi ilk defa vicdani ret davasında mahkum etmiştir. Tüm bu sonuçlar dizinin çekildiği ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullarla büyük paralellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Zamana ve mekana bağlı olarak değişen hegemonik erkeklikler, medyada da karşımıza mücadele halindeki farklı erkekliklerin sentezleriyle çıkararak, toplumsal cinsiyet alanının gerilimli yapısına dikkat çeker.

Ayrıca Kuzey'in hegemonik erkek olarak sunulması, hegemonik erkeklik tipinde yaşanan değişime rağmen, Türkiye'de hala geleneksel erkeklik kalıplarının direnç içinde olduğunu ve bu değişimin ancak melez bir yapı ortaya çıkarttığını da göstermektedir.

¹ Connell, 'hegemonik erkeklik' terimini ilk kez 1982 yılında, okul ortamındaki erkeklik hiyerarşilerini incelemek amacıyla erkek çocukları, öğretmenler ve ebeveynlerle gerçekleştirdiği görüşmeleri içeren bir projenin raporunda kullandığını belirtir. Erişim tarihi: 17/11/2013, http://www.raewynconnell.net/p/masculinities_20.html

² Türkiye'de Erkek Çalışmaları literatürünü özetleyen güncel bir kaynakça dökümü için bkz: Erkek Muhabbeti, Erkeklik Çalışması Kaynakçası. (Son güncelleme 19 Ocak 2013). Erişim tarihi: 17/11/2013, [http://www.erkekmuhabbeti.com/admin/dokuman/dokuman\[1386887090\].pdf](http://www.erkekmuhabbeti.com/admin/dokuman/dokuman[1386887090].pdf)

³ Dizi, ayrıca internet ortamındaki çeşitli web sitelerinde gönüllü çevirmenler tarafından başta İngilizce olmak üzere farklı dillere çevrilmiş altyazıları ile izlenebilmektedir.

⁴ <http://www.kuzeyguney.tv/>

Kaynakça

- Akca, E. B. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: Feminist çalışmalarından hegemonik erkekliğe. İçinde İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (ss. 11-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269-284.
- Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14 (5), 551-604.
- Connell, R. (1987). *Gender and power: Society, the person, and sexual politics*. Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. Berkeley, Calif: University of California.
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19 (6), 829-859.
- Connell, R. W. ve Wood, J. (2005). Globalization and business masculinities. *Men and Masculinities*, 7(4), 347-364.
- Çatay, K. (Yapımcı). (2011-2013). *Kuzey Güney* [Televizyon dizisi]. İstanbul: Kanal D.
- Elias, J. ve Beasley, C. (2009). Hegemonic masculinity and globalization: "Transnational business masculinities" and beyond. *Globalizations*, 6(2), 281-296.
- Erdoğan, İ. (Ed.). (2011). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* İstanbul: Kalkedon.
- Illich, I. (1996). *Gender* Yayınları.
- Kaufman, M. (1999). Erkek kaynaklı şiddetin yedi nedeni. Erişim tarihi: 14 Kasım 2013, <http://www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2008/12/kaufman-erkek-kaynakli-siddetin-7-nedeni-turkish.pdf>
- Levy, D. P. (2007). Hegemonic masculinity. İçinde Flood, M., Gardiner, J. K., Pease, B., Pringle, K. (Eds.) *International encyclopedia of men and masculinities* (ss.253-255). London: Routledge.
- MacKinnon, K. (2003). *Representing men: Maleness and masculinity in the media*. London: Arnold.
- Macnamara, J. R. (2006). *Media and male identity: The making and remaking of men*. New York, Palgrave Macmillan.
- Meral, P. S. (2011). Erkek hegemonyasının (yeniden) üretimi: Dergi reklamlarında hegemonik erkekliğin temsili. İçinde İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil* (ss. 297-324). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Mutlu, E. (2010). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özbay, C. (2010). Neoliberalizm ve erkekliğin halleri. İçinde A. Öztürk (Ed.), *Yeni sol, yeni sağ* (ss.101-132). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özbay, C. (2013). Türkiye’de hegemonik erkekliği aramak. *Doğu Batı*, 63, 185-204.
- Sancar, S. (2009). *nsız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler* İstanbul: Metis Yayınları.
- Schrock, D. ve Schwalbe, M. (2009). Men, masculinity, and manhood acts. *Annual Review of Sociology*, 35, 277-95.
- Selek, P. (2008). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wever-Hightower, M. B. (2007). Crisis Tendencies. İçinde Flood, M., Gardiner, J. K., Pease, B., Pringle, K. (Eds.) *International encyclopedia of men and masculinities* (s. 91). London: Routledge.
- Yüksel, E. (2013). Babalar ve oğullar: 2000’ler Türkiye sinemasında erkeklik krizi. *SineCine Sinema Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 41-67.